

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Secunda secundae Summa Theologiae

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

1 Vtrum elementia, & mansuetudo sint idem.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72772](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72772)

ira sit peior, quam incontinentis concupiscentia. Quanto enim difficilius est resistere passioni, tanto incontinentia videtur esse leuior. vnde Philosophus dicit 7. Ethic. * Non enim si quis a fortibus & super excellentibus delectationibus vincitur, vel tristitij est admirabile, sed condonabile: sed sicut Eraclitus dixit, difficilius est pugnare contra concupiscentiam, quam contra iram, ergo leuior est incontinentia concupiscentia, quam incontinentia ira.

¶ 2 Præ. Si passio propter suam vehementiam totaliter auferat iudicium rationis, omnino excusatur aliquis a peccato, sicut patet in eo qui incidit ex passione in furiam: sed plus remanet de iudicio rationis in eo qui est incontinentis ira, quam in eo qui est incontinentis concupiscentia. Iratus enim aliquando audit rationem, non autem concupiscentis, vt patet per Philosophum in 7. Ethic. * ergo incontinentis ira est peior, quam incontinentis concupiscentia.

¶ 3 Præ. Tanto aliquod peccatum est grauius, quanto est periculosius: sed incontinentia ira videtur esse periculosior, quia perducit hominem ad maius peccatum, scilicet ad homicidium, quod est grauius adulterium, ad quod perducit concupiscentia incontinentia, ergo incontinentia ira est grauior, quam incontinentia concupiscentia.

SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in 7. Ethic. * quod minus turpis est incontinentia ira, quam incontinentia concupiscentia.

RESPON. Dicendum, quod peccatum incontinentia potest considerari dupliciter. Vno modo, ex parte passionis ex qua ratio superatur, & sic incontinentia concupiscentia turpior est, quam incontinentia ira: quia motus concupiscentia habet maiorem ordinationem, quam motus ire. Et hoc propter quatuor, que Philosophus tangit in 7. Ethic. * Primo quidem, quia motus ire participat aliquantulum rationem, in quantum scilicet iratus tendit ad vindicandum iniuriam sibi factam, quod aliquantulum ratio dicitur, sed non perfecte, quia non intendit debitum modum vindicæ: sed motus concupiscentie totaliter est secundum sensum, & nullo modo secundum rationem. Secundo, quia motus ire magis consequitur corporis complexionem propter velocitatem motus cholera, que tendit ad iram. Vnde magis est in promptu, quod ille qui est secundum

A complexionem corporis dispositus ad irascendum, irascitur, quam quod ille qui est dispositus ad concupiscendum, concupiscat. Vnde etiam frequentius ex iracundis nascuntur iracundi, quam ex concupiscentibus concupiscentes. Quod autem prouenit ex naturali corporis dispositione, reputatur magis venia dignum. Tercio, quia ira querit manifeste operari: sed concupiscentia querit latebras, & dolose subintrat. Quarto, quia concupiscentis delectabiliter operatur, sed iratus quasi quadam tristitia precedente coactus. Alio modo potest considerari peccatum incontinentie, quantum ad malum, in quo quis incidit a ratione discedens. Et sic incontinentia ire est vt plurimum grauior, quia ducit in ea, que pertinent ad proximi nocendum.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod difficilius est assidue pugnare contra delectationem, quam contra iram, quia concupiscentia est magis consuetudinaria: sed ad horam difficilius est resistere ire propter eius impetum.

AD SECUNDUM dicendum, quod concupiscentia dicitur esse sine ratione, non quia totaliter auferat iudicium rationis, sed quia in nullo procedit secundum iudicium rationis, & ex hoc est turpior.

AD TERTIUM dicendum, quod ratio illa procedit ex parte eorum, in que incontinentis deducitur.

QVAESTIO CLVII.

De Clementia, & mansuetudine, in quatuor articulos diuisa.

PROSTEA considerandum est de Clementia, & Mansuetudine, & vitij oppositis.

CIRCA ipsas autem virtutes queruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum clementia, & mansuetudo sint idem.

¶ Secundo, Vtrum vtraque earum sit virtus.

E ¶ Tercio, Vtrum vtraque earum sit pars temperantie.

¶ Quarto, De comparatione earum ad alias virtutes.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum clementia, & mansuetudo sint penitus idem.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod clementia & mansuetudo sint penitus idem. Mansuetudo enim est moderatiua irarum, vt Philosophus dicit in

Secunda Secunda s. Thomae.

combrotur. In tertia vero ratione ne fallaris, respicies ad ea que sunt per accidens, puta, scandalum aliorum ex manifesta iniuria, & pures oppositum eius quod in litera dicitur. Sed aduerte, quod iudicando actus secundum se, iniuriam primo dolose & occulte turpius est, quam iniuriam manifeste: quoniam hoc, scilicet manifeste agere ad quandam excellentiam spectat: latere autem ad quandam defectum. Ipsa enim latebra aretatur turpitudini operis iuxta Domini sententiam, Omnis qui male agit, odit lucem. Et per oppositum ipse modus agendi, scilicet manifeste, attestatur vere, vel apparenti rationi ex hoc ipso, quod lucem non refugit. Est ergo iuxta hanc tertiam rationem concupiscentia turpior, quam ira quo ad modum operandi per se loquendo. In quarta demum ratione aduerte, quod concupiscentia dicitur turpior, quia omnino voluntaria. Ira autem est in fine sit delectabilis, admissum tamen habet inuoluntarium principium, scilicet tristitiam ex paruitate receptione illarum. Et propterea quasi coactus dicitur.

¶ Super Questionis 157. Articulum primum.

IN articulo primo, questio. 157. dubium ex Martino occurrit, directe impugnantem in hoc articulo circa differentiam inter mansuetudinem, & clementiam in hoc, quod clementia circa diminutionem exterioris poenae, mansuetudo vero circa diminutionem passionis ira ponitur. Contra primo. Circa actum interiore, & exteriori sibi subordinatum, & ab eo imperatum non sunt ponenda duae virtutes: sed appetere uindictam, & inferre poenam, se habet sicut

Infr. arti. ad 2. Et 3. di. fin. 3. q. 5. artic. 3. q. 1. ad 2.

cut actus interior & exterior ab illo imperatus, quia efficaciter ap- petens vindictam, si potest inferre poenam, inferit. Maior probatur: quia actus interior & exterior eadem numero prudentia regulantur. Secundo, quia clementia omnino superflua: consequens est falsum, ergo. Probatur sequela: quia moderata plene ira, aut est moderata

* Lib. 4. cap. 5. tom. 5.

illatio poenae, aut nō. Si est moderata, ergo superflua clementia. Si non, dicitur vnum impossibile: quia illatio poenae in vltione iniuriae nunquam fit sine impulsu irae. Tertio, quia sequeretur aliquem simul esse clementissimum, & similiter crudelissimum, & mansuetissimum, quae sunt impossibilia, nisi ponendo quod mansuetudo & clementia sint circa alias, & alias personas. Probatur sequela, ponendo hominē frequenter exercitatum in actibus illius virtutis, & alterius virij.

Lib. 2. cap. 3. circa princ.

* Li. 2. de inuentione in fo. 3. ante si dem libri.

In tertia regula que incipit, Ante omnia fratres Carissimi, tom. 2.

Ad huius euidenciam questionis scito quod auctor est male intellectus ab istis. Intendit siquidē auctor quod clementia, & mansuetudo habent diuersas materias proprias, sicut iustitia & liberalitas, & non quod vna sit circa actum interiorē imperantem, & alia circa actum exteriorē imperatū. Hoc enim ridiculum est per se loquēdo. Sed quia contingit mansuetudinem & clementiam coniungi in vno numero effectū, puta diminutione exterioris poenae, cum quis ex animi lenitate, & ex irae moderatione ad diminutionem poenae tendit, sicut contingit iustitiam & liberalitatem coniungi in hoc vno effectū. q. est nō furari, dū quis & ex amore alieni boni, & ex moderata cupiditate pecuniae, furtū declinat: ideo auctor simul tractat de his virtutibus, breuitatis causa declarauit simul eartum concursum in vnum effectum, & diuersitatem materiarum, in hoc quidem articulo inchoauit, in sequētibz perfectē, vt in ar. 3. patet. Sunt ergo per se loquēdo, materia clementiae & mansuetudinis disparatae, sicut iustitiae & liberalitatis, & non sunt subordinatae, nisi quando per accidens concurrunt. Clemens enim est qui ex lenitate animi penas legales mitigat infra iustitiae latitudinem, ubi patet quod nullus de ira est sermo: mansuetus autē est mediū in ira tenens, & consequenter sic iudicans. Vbi patet quod nulla est subordinatio, aut imperij & im-

Postea arg. a. huius ar.

Lib. 2. cap. 3. tom. 5.

4. Ethic. * Ira autem est appetitus vindictae. Cum ergo clementia sit lenitas superioris aduersus inferiorem in constituendis poenis, vt Seneca dicit in secundo de clementia, & per poenas autem fit vindicta, videtur, quod clementia & mansuetudo sint idem.

¶ 2 Præt. Tullius dicit in secundo rethor. * quod clementia est virtus, per quam animus concitatus in odium alicuius, benignitate retinetur, & sic videtur quod clementia sit moderatiua odij: sed odium, vt August. ¶ dicit, causatur ab ira, circa quam est mansuetudo, ergo videtur quod mansuetudo & clementia sint idem.

¶ 3 Præt. Idem vitium non contrariatur diuersis virtutibus: sed idē vitium opponitur mansuetudini & clementiae, scilicet crudelitas. ergo videtur quod mansuetudo & clementia sint penitus idem.

SED CONTRA est, quod secundum praedictam definitionem Senecae, * Clementia est lenitas superioris aduersus inferiorem: mansuetudo autē nō solum est superioris ad inferiorem, sed cuiuslibet ad quemlibet. ergo mansuetudo & clementia nō sunt penitus idem.

REPON. Dicendum, quod sic dicitur in 2. Ethic. * virtus moralis consistit circa passiones & actiones. Passiones autē interiores sunt exteriorum actionū principia, aut etiam impedimenta: & ideo virtutes quae moderant passiones, quodammodo concurrunt in eundē effectum cum virtutibus quae moderantur actiones, licet specie differant. Sicut ad iustitiam proprie pertinet cohibere hominē a furto, ad quod aliquis inclinatur per inordinatum amorē, vel concupiscentiam pecuniae, quae moderatur per liberalitatem: & ideo liberalitas concurrat cum iustitia in suo effectū, qui est abstinere a furto: & hoc etiam considerandum est in proposito. Nam ex passione irae prouocatur aliquis ad hoc, quod grauiorem inferat poenā. Ad clementiam autē pertinet directe, quod sit diminutiua poenarum, quod quidem impediri posset per excessum

parati connexio, sed solum quoniam conueniens. ¶ Ad primam ergo obiectionem dicitur, quod actibus imperantibus & imperato per se videtur virtute, & vera est maior, sed minor est illatio illatio poenae vt respiciatur a clementia

ira. Et ideo mansuetudo, in quantum refractat impetum irae, concurrat in eundem effectum cum clementia. Differunt tamen ad inuicem, in quantum clementia est moderatiua exterioris punitionis mansuetudo autem proprie dicitur nūc passionem irae.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod mansuetudo proprie respicit ipsam vindictam appetitum: sed clementia respicit ipsas poenas, quae exteriori adhibentur ad vindictam.

AD SECUNDUM dicendum, quod affectus hominis inclinatur ad minorationem eorum, quae homini ipse nō placet. Ex hoc autē quod aliquis amat aliquē, prouenit quod non placet ei per se poena eius, sed solum in ordine ad aliam, puta ad iustitiam, vel ad correctionē eius qui punitur. Et ideo ex amore prouenit, quod aliquis sit promissus ad clementiam, & ex odio impeditur talis diminutio. Et propter hoc Tullius dicit, * quod animus concitatus in odium, scilicet ad grauius puniendum, per clementiam retinetur, ne scilicet acriorum poenam inferat, non quod clementia sit directe odij moderatiua, sed poenae.

AD TERTIUM dicendum, quod mansuetudo, & ex odio impeditur talis diminutio. Et propter hoc Tullius dicit, * quod animus concitatus in odium, scilicet ad grauius puniendum, per clementiam retinetur, ne scilicet acriorum poenam inferat, non quod clementia sit directe odij moderatiua, sed poenae.

AD TERTIUM dicendum, quod mansuetudo, & ex odio impeditur talis diminutio. Et propter hoc Tullius dicit, * quod animus concitatus in odium, scilicet ad grauius puniendum, per clementiam retinetur, ne scilicet acriorum poenam inferat, non quod clementia sit directe odij moderatiua, sed poenae.

ARTICVLVS II

Vtrum tam clementia, quam mansuetudo sit virtus.

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur, quod neque clementia, neque mansuetudo sit virtus. Nulla enim virtus alteri virtuti opponitur: sed vtraque videtur

litis vitium in materia ista esse facilius hoc humani animi limites exis, & ad beatitudinem. ¶ Super Quae sitiois cent sima quae sitiois sitiois.

¶ In art. 2. eiusdem q. dubium occurrit circa pro quanto redditur ratio ibi, quae sitiois sitiois.